

TARBIYACHI-PEDAGOGLARNING KASBIY TAYYORGARLIK SIFATLARINI OSHIRISH

Nazirova Guzal Malikovna

Qo`qon davlat pedagogika instituti dotsenti, PhD

Maktabgacha ta'lim-tarbiya sifatini ta'minlashning eng muhim yo'nalishlaridan biri maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bevosita ta'lim-tarbiya jarayonini amalga oshiruvchi tarbiyachi-pedagoglarning kasbiy tayyorgarlik sifatlarini oshirishdir. Tarbiyachi-pedagogning kasbiy faoliyati uning ko'nikma va kasbiy ahamiyatli fazilatlarini to'plamiga ega bo'lishini nazarda tutadi.

Bo'lajak tarbiyachi va pedagoqlarni kasbiy tayyorlash, tarbiyachilarni kasbiy kompetentligini rivojlantirish muammolari respublikamiz olimlaridan N.Sh.Abdullayeva, N.N.Azixodjayeva, H.Abdukarimov, G.N.Ibragimova N.A.Muslimov, N.Mo'minova, U.Nishonaliyev, M.Ochilov, B.X.Raximov, J.Tolipova, S.T.Turg'unov, I.Tursunov, N.Sh.Shodiyev, D.I.Yunusova, O.Q.Haydarova va boshqalarning tadqiqot ishlarida o'rganilgan.

X.Abdukarimov ilmiy tadqiqot ishida bo'lajak tarbiyachilarda quyidagi ahlokiy sifatlar mujassam bo'lishi kerakligini ta'kidlagan:

Bolalarni sevishi kerak;

O'z kasbiga sadoqatli bo'lishi kerak;

Nazariy bilimlarni amaliyotga tadbiiq eta olishi kerak.

B.Raximov ilmiy tadqiqotida kasbiy madaniy munosabatlar tizimini yaratib, uni pedagogik amaliyotda ko'llash mazmun mohiyatini asoslab bergan va bo'lajak pedagogda har ikkala munosabatning, ya'ni kasbiy-madaniy munosabatlarning uyg'un va izchil bo'lishi ijtimoiy hayotning ehtiyoji hisoblanishini ta'kidlagan.

Z.S.Qodirova tomonidan bo'lajak tarbiyachilarni kasbga tayyorlashda pedagogik amaliyotlarning o'rni va ahamiyati o'rganilgan. U bo'lajak tarbiyachilarni kasbga tayyorlashda pedagogik amaliyotning roli salmoqli ekanligini ta'kidlagan holda, olingan nazariy bilimlarning amaliyotda takomillashishi va bo'lajak mutaxassis malakasining shakllanishiga e'tibor qaratgan.

Tarbiyachi-pedagogning shaxsiy sifatlarini o'rganishga birinchi urinishlar B.G.Ananev tomonidan amalga oshirilgan. U tarbiyachi-pedagoglarning talabalarga ta'sir qiladigan eng muhim fazilatlarini: umumiy yuksak madaniy - siyosiy rivojlanish va keng dunyoqarash, tarbiyachi-pedagogni mehnatkashlikka va bolaga individual yondashishga undaydigan fanga faol munosabatda bo'lish, ochiq ko'ngillik ekanligini aniqlagan.

Adabiy manbalarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, hozirgi vaqtda tarbiyachi-pedagoglarning shaxsga yo'naltirilgan yo'nalishi qanday fazilatlarini tavsiflashi haqida umumiy qabul qilingan fikrlar mavjud emas.

Muammo bo'yicha adabiyotlarni ko'rib chiqish, tarbiyachi-pedagogning kasbiy tayyorgarligining turli darajalarini tavsiflovchi kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan shaxsiy xususiyatlarning barqaror birikmalarini aniqlash kerak degan xulosaga olib keladi. Shu munosabat bilan biz ushbu fazilatlarini aniqlash vazifasini qo'ydik.

Tarbiyachi-pedagog shaxsining kasbiy ahamiyatli fazilatlarini deganda biz tarbiyachining shaxsga yo'naltirilgan kasbiy faoliyati samaradorligiga ta'sir qiluvchi va uning individual uslubini belgilovchi shaxsning aqliy va hissiy-irodaviy jihatlarining xususiyatlarini tushunamiz.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining tarbiyachilari faoliyati kuzatildi. Kuzatish pedagogik faoliyatni shaxsga yo'naltirilganligidan kelib chiqqan holda baholash va o'z-o'zini baholash uchun biz tomonimizdan ishlab chiqilgan dasturdan foydalanish asosida amalga oshirildi.

Shu nuqtai nazardan maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachi-pedagogi uchun kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan shaxsiy xususiyatlarni hisobga olgan holda, o'rganish natijasida bunday sifatlarning oltita guruhini ajratib ko'rsatamiz:

- 1) asosiy pedagogik bilim va ko'nikmalar;
- 2) shaxsning yo'nalishi (motivatsiya);
- 3) kasbiy o'zini o'zi anglash (o'z-o'zini bilish, kasbiy faoliyatni aks ettirish, o'z-o'zini baholash, o'z-o'zini tarbiyalash va o'z-o'zini rivojlantirish);
- 4) empatiya (boshqa odamning ichki dunyosini tushunish, uning his-tuyg'ulariga kirish, ularga javob berish, hamdardlik qilish qobiliyati);
- 5) shaxsning dinamikligi (tarbiyalanuvchi bola bilan faol munosabatda bo'lish qobiliyati);
- 6) shaxsning pedagogik tajribasi.

Ushbu kasbiy ahamiyatli fazilatlarining uzviy birligi kasbiy - pedagogik mahoratni o'zlashtirishda zarur bo'lgan pedagogik kreativlikni ta'minlaydi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti mutaxassisining kasbiy-pedagogik ko'nikmalariga turlicha yondashuvlar va talqinlarni tahlil qilish asosida bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisining quyidagi psixologik-pedagogik mahoratlarni aniqladik:

1. Analitik: bolaning rivojlanish, tarbiya va ta'lim darajasini kuzatish, tahlil qilish va baholash, aniq pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish va faol pedagogik ta'sirni tashkil etishda ularni hisobga olish qobiliyati;
2. Loyihalash: har bir bolaning shaxsini va umuman jamoaning rivojlantirishini loyihalash qobiliyati; ta'lim va tarbiya natijalarini, alohida bolalarni tarbiyalash va o'qitishdagi mumkin bo'lgan qiyinchiliklarni bashorat qilish;
3. Refleksiv: o'z harakatlarining asoslarini aniqlash qobiliyati; o'z harakatlarining usullarini ushbu harakatni bajarish talab qilinadigan shartlarning xususiyatlari bilan bog'lash;
4. Konstruktiv: bolalarni o'qitish va tarbiyalash darajasini hisobga olgan holda ta'lim - tarbiya maqsadlariga muvofiq o'quv materialini tahlil qilish va tanlash qobiliyati; materialni didaktik qayta ishlashni amalga oshirish, aniq didaktik va o'quv vazifalarini bajargan holda uni bolalar uchun qulay qilish; har bir harakatni alohida operatsiyalarga bo'lish, har bir operatsiyaning ma'nosini asoslash;
5. Tashkiliy: bolalarning xulq-atvori va faoliyatini boshqarish, bolalarni o'yinlar, faoliyat va boshqa faoliyat turlari bilan o'ziga jalb qilish qobiliyati; talabalarni faoliyat jarayonida munosabatlar va individual xususiyatlarni hisobga olgan holda guruhlash;
6. Kommunikativ: bolalar bilan, shuningdek, ularning ota-onalari bilan pedagogik jihatdan mos munosabatlar o'rnatish qobiliyati;
7. Tadqiqotchilik: ilmiy tadqiqot metodlaridan foydalangan holda maktabgacha yoshdagi bolalarni ko'p qirrali psixologik-pedagogik o'rganishni rejalashtirish va amalga oshirish, olingan natijalarni tahlil qilish va qayta ishlash, ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda ulardan foydalanish qobiliyati;
8. Pedagogik faoliyatning borishi va uni tartibga solish jarayonini kuzatish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar: barcha bolalarni bir vaqtning o'zida ko'z oldida ushlab turish; bolalarning tashqi ko'rinishlari va harakatlari bilan ularning psixologik holatining o'zgarishini aniqlash, muayyan hayotiy vaziyatlarda bolalarning aniq xatti-harakatlarini tushunish va tushuntirish, bolalarning

pedagogik ta'sirlarga va o'ziga xos sharoitlarga munosabatini hisobga olgan holda belgilangan pedagogik vazifalarni o'z vaqtida va asosli ravishda o'zgartirish;

9. Olingan natijalarni baholash va yangi pedagogik vazifalarni prognozlash uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar: olingan natijalarni dastlabki ma'lumotlar va qo'yilgan pedagogik vazifalar bilan solishtirib tahlil qilish; ta'lim-tarbiya ishlarining qo'llaniladigan vositalari va metodlarining qiyosiy samaradorligini ajratib ko'rsatish; kasbiy pedagogik faoliyatdagi yutuq va kamchiliklarning mohiyatini tahlil qilish; tajribani pedagogik nazariya bilan bog'lash; erishilgan natijalarni tahlil qilish asosida pedagogik vazifalarni ilgari suraish va asoslash.

Ushbu ko'nikmalar majmuasi shaxsga yo'naltirilgan kasbiy faoliyatda zarur bo'lgan pedagogik kreativlikni ta'minlaydi. Shu bilan birga, faoliyat usullari va yo'llarini tanlash, bolalarni tarbiyalash muammolarini ko'rishning kengligi, kasbiy muammolarni hal qilish qobiliyati tarbiyachi-pedagogning shaxsiy xususiyatlari, uning kasbiy malakasi bilan belgilanadi. Ammo shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonida refleksiya jarayoniga kiritilgan bo'lajak tarbiyachi-pedagogning o'zigina o'z imkoniyatlarini, psixologik resurslarini amalga oshirishga qodir. O'zini shaxs sifatida, tarbiyachi-pedagog sifatida doimiy refleksiv anglash, bolaning ichki dunyosiga kirib borish, uni o'zi va uning atrofidagi voqelik haqidagi bilimlar bilan tanishtirish, o'zini rivojlantirish uchun empatik intilish - bu pedagogik mahorat va kasbiy - shaxsiy o'sishga bo'lgan ehtiyoj yo'lidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi qonun – T.: 2019. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni, 2019. 9 oktyabr. №209(7439)-son.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi to'g'risida"gi PQ-4312-son Qarori / Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 10.05.2019-y., 07/19/4312/3106-son; 09.10.2020-y., 07/20/4857/1357-son.
3. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=ozrGWXoAAAAJ&citation_for_view=ozrGWXoAAAAJ:FxGoFyzp5QC
4. Anvarovna, Sultonova Nurxon, and Xalkuziyeva Dilnoza Baxodirovna. "PROBLEMS OF WORKING WITH PARENTS OF CHILDREN NOT INVOLVED IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS." *International Journal of Early Childhood Special Education* 15.1
5. Anvarovna, Sultonova Nurkhon. "Some Aspects of the Maria Montessori Method in the Education of Preschool Children." *INTERNATIONAL JOURNAL OF INCLUSIVE AND SUSTAINABLE EDUCATION* 1.6 (2022): 169-173. (2023).
6. Xalkuziyeva, Dilnoza. "BOLAJAK TARBIYACHILARNI OQITISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK METODLARDAN FOYDALANISH." *Наука и технология в современном мире* 2.14 (2023): 33-35.
7. Anvarovna, Sultonova Nurxon. "OTMDA STEAM TA'LIM TEXNOLOGIYASI BOYICHA MASHGULOTLARNI TASHKIL ETISH." *Actual Problems in Higher Education in the Era of Globalization: International Scientific and Practical Conference*. 2023.
8. Anvarovna, Sultonova Nurxon, and Xalkuziyeva Dilnoza Baxodirovna. "PROBLEMS OF WORKING WITH PARENTS OF CHILDREN NOT INVOLVED IN PRESCHOOL

EDUCATIONAL ORGANIZATIONS." *International Journal of Early Childhood Special Education* 15.1 (2023).

9. Gapparovna, Ibragimova Shaxnoza. "ESTABLISHMENT OF PSYCHOLOGICAL SERVICE IN EDUCATION." *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 *Impact factor: 7.429* 11.06 (2022): 34-38.
10. Xalkuziyeva, Dilnoza. "МТТ РИВОЖЛАНТИРИШ МАРКАЗЛАРИДА МИЛЛИЙ ҒУРУР ҲИССИНИ ШАКЛЛАНТИРИШГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ПЕДАГОГИК ЖАРАЁНЛАР." *Наука и технология в современном мире* 2.14 (2023): 30-32.

